

Войнарович А. Б.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Козак Р. І.,
*аспірантка кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка
<https://orcid.org/0009-0008-0704-0466>*

ПОНЯТТЯ НЕРЕАБІЛІТУЮЧИХ ПІДСТАВ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

THE CONCEPT OF NON-REHABILITATING GROUNDS FOR CLOSING CRIMINAL PROCEEDINGS

У статті досліджено та проаналізовано поняття «нереабілітуючі підстави закриття кримінального провадження». Розкрито суть та процесуальні особливості поняття нереабілітуючі підстави закриття кримінального провадження, адже вказана дефініція в Україні законодавчо не закріплена.

Сформульовано та з'ясовано підстави закриття кримінального провадження. Слід зауважити, що нормативне регулювання процедури закриття кримінального провадження за так званими нереабілітуючими підставами є недосконалим, однак їх доволі часто використовують в правозастосовній практиці, що спричиняє не завжди позитивні наслідки як для окремих осіб, так і для кримінального провадження загалом.

Окрім того, особливої наукової уваги потребують не лише нормативне регулювання інституту закриття кримінального провадження за нереабілітуючими підставами, а дослідження практики його використання, а й визначення правової природи поняття «нереабілітуючі підстави» та наслідків їх застосування. Проведений аналіз свідчить, що суди в переважній більшості не правильно застосовують нереабілітуючі підстави, але і бувають випадки закриття кримінального провадження за підставами, які не реабілітують, що фактично передбачає констатацію факту, що особа вчинила кримінальне правопорушення, яке призводить до несприятливих наслідків для неї, зокрема ставить під сумнів її невинуватість, адже передумовою для закриття кримінальних проваджень за нереабілітуючими підставами є встановлення винуватості особи у вчиненні злочину, який їй інкримінують.

Проаналізовано, що закриття кримінального провадження за нереабілітуючими підставами залишає нез'ясованим питання про доведеність винуватості підозрюваного (обвинуваченого), оскільки, встановивши такі підстави, доказування винуватості припиняється (за винятком проваджень, необхідних для реабілітації померлого), а матеріали досудового розслідування (якщо обставини для закриття виникають на цій стадії) для дослідження до суду не передають (окрім вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності).

На підставі отриманих результатів з судової практики з цієї проблематики, виокремлено проблеми застосування нереабілітуючих підстав у кримінальному провадженні та з'ясовано найбільш поширені підстави, які відображають судову практику.

Ключові слова: закриття кримінального провадження, підстави для закриття кримінального провадження, нереабілітуючі підстави для закриття кримінального провадження, реабілітація.

The article investigates and analyzes the concept of “non-rehabilitative grounds for closing criminal proceedings”. The essence and procedural features of the concept of non-rehabilitative grounds for closing criminal proceedings are revealed, since this definition is not legally enshrined in Ukraine.

The grounds for closing criminal proceedings are formulated and clarified. It should be noted that the regulatory regulation of the procedure for closing criminal proceedings on so-called non-rehabilitative grounds is imperfect, but they are quite often used in law enforcement practice, which does not always have positive consequences for both individuals and criminal proceedings in general.

In addition, special scientific attention is required not only by the regulatory regulation of the institution of closing criminal proceedings on non-rehabilitative grounds, but also by studying the practice of its use, as well as by determining the legal nature of the concept of “non-rehabilitative grounds” and the consequences of their application. The analysis shows that the vast majority of courts do not correctly apply non-rehabilitative grounds, but there are also cases of closing criminal proceedings on grounds that do not rehabilitate, which actually involves establishing the fact that a person

committed a criminal offense that leads to adverse consequences for him, in particular, calls into question his innocence, because the prerequisite for closing criminal proceedings on non-rehabilitative grounds is establishing the person's guilt in committing the crime with which he is charged.

It is analyzed that the closure of criminal proceedings on non-rehabilitative grounds leaves the question of whether the suspect's (accused's) guilt has been proven unclear, since, having established such grounds, the proof of guilt is terminated (with the exception of proceedings necessary for the rehabilitation of the deceased), and the materials of the pre-trial investigation (if the circumstances for closure arise at this stage) are not transferred to the court for study (except for resolving the issue of exemption from criminal liability).

Based on the results obtained from judicial practice on this issue, the problems of applying non-rehabilitative grounds in criminal proceedings were identified and the most common grounds that reflect judicial practice were clarified.

Key words: *closure of criminal proceedings, grounds for closing criminal proceedings, non-rehabilitative grounds for closing criminal proceedings, rehabilitation.*

Постановка проблеми. Аналіз практики застосування інституту закриття кримінального провадження дає змогу дійти висновку, що закриття за підставами, які прийнято називати «нереабілітуючими», доволі поширене у кримінальному судочинстві.

На нашу думку, існують теоретичні та прикладні проблеми, пов'язані як із інститутом закриття кримінального провадження загалом, так і з нереабілітуючими підставами для його закриття, зокрема. Проблематика закриття кримінального провадження за нереабілітуючими підставами полягає насамперед у тому, що законодавство України не містить нормативних визначень таких понять, як закриття кримінального провадження, підстави для закриття кримінального провадження і нереабілітуючі підстави для його закриття. Вважаємо прогалиною Кримінального процесуального кодексу України (далі по тексту – КПК України) також те, що не встановлено та нормативно не визначено переліку власне нереабілітуючих підстав для закриття кримінального провадження, що спричиняє чимало проблем у правозастосуванні.

У сучасних дослідженнях науковці обговорюють низку проблем, пов'язаних із закриттям кримінального провадження стосовно фізичної особи. Однак важко знайти науково обґрунтовані висновки щодо поняття та ознак підстав для закриття кримінального провадження, які нереабілітують. Тому нормативне визначення поняття та чітке розуміння нереабілітуючих підстав закриття кримінального провадження – важлива передумова подальшого їх застосування у практичній діяльності.

Викладене вище зумовлює необхідність вироблення наукових та нормативних підхо-

дів стосовно понять, які визначають нереабілітуючі підстави для закриття кримінального провадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику нереабілітуючих підстав для закриття кримінального провадження у вітчизняній доктрині кримінального процесу розглянуто у науково-практичних коментарях до КПК України, у нечисленних наукових публікаціях, автори яких розмежовують підстави для закриття кримінального провадження (Г. Глобенко, Л. Лобойко, Д. Шилова та ін.), зокрема крізь призму реабілітуючих підстав для закриття кримінального провадження (А. Панова, В. Савчук). Окрім того, серед науковців поширена думка щодо необхідності та нагальності реформування кримінального процесуального законодавства саме у частині закриття кримінального провадження. Це зумовлено тим, що під час правозастосовної діяльності у законодавстві постійно виявляють все нові прогалини, які потребують відповідних динамічних змін.

Аналіз досліджень та публікацій свідчить про відсутність комплексного та цілісного підходу до визначення і наукового розуміння поняття «нереабілітуючі підстави для закриття кримінального провадження» та особливостей механізму і наслідків закриття кримінального провадження за нереабілітуючими підставами.

Мета статті – дослідження правової природи поняття та формування комплексного науково-нормативного розуміння нереабілітуючих підстав для закриття кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. У процесуальній літературі науковці використовують різні підходи до визначення поняття та змісту

закриття кримінального провадження. Зокрема Т. О. Біліченко розуміє закриття кримінального провадження як закінчення досудового розслідування, що відбувається через наявність обставин, які виключають кримінальне провадження, або підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності. Подальше розслідування після закриття кримінального провадження неможливе, поки постанову про закриття кримінального провадження не скасовано в установленому КПК України порядку [7].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови «закрити» означає «припинити діяльність кого-, чого-небудь, заборонити щось» [8].

На нашу думку, закриття кримінального провадження потрібно розглядати щонайменше у двох аспектах: як процесуальний інститут та процесуальне рішення, яким повністю або частково завершується кримінальна процесуальна діяльність.

Як процесуальний інститут закриття кримінального провадження являє собою систему кримінальних процесуальних норм, що регулюють процедуру розгляду та вирішення питання про неможливість продовження кримінального провадження, яку реалізують слідчий, дізнавач, прокурор, суд, аналізуючи та оцінюючи зібрані у провадженні докази на підставах, визначених у КПК України. Вони роблять висновок про недоцільність чи неможливість продовжувати досудове розслідування чи судовий розгляд, ухвалюючи відповідне рішення про це.

Як процесуальне рішення закриття кримінального провадження – це процесуальний документ визначеної законом форми, яким завершують провадження стосовно конкретної особи чи певного факту як на стадії досудового розслідування так і судових стадіях, та визначають долю підозрюваного (обвинуваченого), якщо такий є: він не повинен зазнавати передбачених кримінальним та іншими законами правових наслідків кримінального правопорушення, всі заходи процесуального примусу стосовно нього, застосовані через підозру чи обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, мають бути скасовані.

У спрощеному вигляді закриттям кримінального провадження вважають рішення, яке приймає уповноважена особа, про відмову від подальшого продовження кримінального провадження щодо певних подій та конкретних осіб через відсутність правових передумов, необхідних для цього. Кримінальне провадження уповноважений суб'єкт може закрити у будь-який момент за наявності відповідних підстав та умов для цього.

Висвітлюючи суть закриття кримінального провадження що до фізичної особи, необхідно зазначити, що це одна із форм закінчення кримінального провадження (досудового розслідування та судового провадження), що полягає у прийнятті процесуального акта про завершення кримінального переслідування щодо особи, стосовно якої здійснювалось кримінальне провадження чи певного діяння. Воно виражається у рішенні уповноваженої на те посадової особи. На стадії досудового розслідування це постанова слідчого, дізнавача, прокурора, а під час судового провадження – рішення суду, в яких вказують підстави, які унеможливають подальше здійснення кримінального провадження.

Підставами для закриття кримінального провадження є передбачені кримінальним або кримінальним процесуальним законом обставини, встановлені під час досудового розслідування або судового розгляду, які унеможливають подальше здійснення кримінального провадження (повністю або стосовно конкретного підозрюваного/обвинуваченого) або ж вказують на недоцільність його проведення, що зобов'язує слідчого, дізнавача, прокурора, чи суд прийняти відповідне рішення, або спричиняють звільнення від кримінальної відповідальності особи, щодо якої провадження відбувалося. Вичерпний перелік цих обставин наведено у ч.ч. 1, 2 ст. 284 КПК України. Слід згадати те, що окремо у ч. 3 ст. 284 КПК України визначені підстави закриття кримінального провадження щодо юридичної особи.

У процесуальній літературі висловлено різні бачення з приводу класифікації підстав для закриття кримінального провадження. Найпоширеніші класифікації за такими ознаками: за повноваженнями суб'єкта, який приймає

рішення про закриття кримінального провадження; за місцем закріплення юридичних норм, на яких оснований підстави для закриття кримінального провадження; за наявністю у службової особи обов'язку або права закрити кримінальне провадження; залежно від остаточності прийнятого рішення про закриття кримінального провадження; за юридичними наслідками, що настають після закриття кримінального провадження. Власне за останньою ознакою підстави для закриття провадження прийнято поділяти на реабілітуючі та нереабілітуючі, тобто, буквально, такі, що реабілітують особу, яка зазнала кримінального переслідування, і такі, що не реабілітують.

У КПК України не наведено визначення ані поняття «реабілітуючі підстави для закриття кримінального провадження», ані поняття «реабілітація», а також нормативно не закріплено поняття «нереабілітуючі підстави для закриття кримінального провадження», що ускладнює розуміння цих понять. Доктрина кримінального процесу також обходить стороною однозначне вирішення цього питання. Науковці не виробили єдиного підходу до розмежування підстав для закриття кримінального провадження за ознакою настання юридичних наслідків після його закриття.

Важливість досліджуваної класифікації, власне, зумовлена наслідками, яких зазнає особа у результаті закриття кримінального провадження. Для з'ясування цих наслідків потрібно проаналізувати терміни «реабілітація» і відповідно їй відсутність – «нереабілітація».

Згідно із Великим тлумачним словником сучасної української мови, термін «*реабілітація*» у широкому загальному значенні – це «поновлення доброго імені», «репутації несправедливо запламованої» або «безпідставно звинуваченої людини» [8, с. 398]. Окрім того, у Словнику української мови слово «*реабілітація*» як юридичний термін означає «відновлення в правах людини, стосовно якої скасовано судовий вирок» [6]. Якщо скористатись методом зворотного виведення і методом аналогії права, «*нереабілітація*» мала б означати не поновлення у правах людини, стосовно якої скасовано судовий вирок.

Тож термін «реабілітація» означає відновлення прав, які були обмежені. Тобто, якщо

буквально тлумачити вказаний термін, кожна із реабілітуючих підстав для закриття кримінального провадження сама по собі мала б відновлювати обмежені під час досудового розслідування права особи, стосовно якої прийнято таке рішення.

У КПК України законодавець обмежився лише ст. 130 КПК України, визначивши, що шкоду, заподіяну незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, який здійснює досудове розслідування, прокуратури або суду, відшкодовує держава за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом. У Законі України від 1 грудня 1994 року «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» також не подано визначення поняття «реабілітація». Ст. 2 цього Закону регламентує випадки виникнення права на відшкодування шкоди, які пов'язані із постановленням таких актів: виправдувального вироку суду; обвинувального вироку суду чи іншого рішення суду (крім ухвали суду про призначення нового розгляду), в якому встановлено факт: незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення; незаконного взяття і тримання під вартою; незаконного здійснення у ході кримінального провадження обшуку, виїмки; незаконного накладення арешту на майно; незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують чи порушують права та свободи громадян; незаконного проведення оперативно-розшукових заходів; закриття кримінального провадження через відсутність події кримінального правопорушення, у разі відсутності у діянні складу кримінального правопорушення або недостатності доказів для доведення винуватості особи у суді й вичерпання можливостей їх отримати; закриття справи про адміністративне правопорушення. Тож очевидно, що у разі закриття кримінального провадження за підставами, визначеними п.1–3 ч. 1 ст. 284 КПК України, виникає право на відшкодування шкоди.

Із урахуванням викладеного зазначимо, що реабілітація – це передусім визнання особи такою, яка не скоювала злочин, фактично кон-

статація цього факту. Всі інші наслідки реабілітації, а саме відновлення прав, відшкодування шкоди, спричиненої досудовим розслідуванням, впливають із встановлення першого факту (невинуватості). Тому потрібно розрізняти поняття відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконними діями органів досудового розслідування, прокуратури й суду, та поняття реабілітації, яке охоплює перше.

У загальному вигляді такими, що реабілітують, вважають підстави, встановлення яких зумовлює визнання певної особи, яку необґрунтовано підозрювали чи обвинувачували у вчиненні кримінального правопорушення, невинуватою або визнання, що подія, у зв'язку з якою здійснювалося кримінальне провадження, не була суспільно небезпечною або не відбулася.

Однак відшкодування шкоди, заподіяної підозрюваному (обвинуваченому) незаконними діями органів досудового розслідування, прокуратури й суду, не надає саме по собі право визнавати особу невинуватою, оскільки така реабілітація стосується конкретних незаконних процесуальних дій, які не дають підстав визнати, що особа невинна (наприклад, незаконно вибраний запобіжний захід, привід тощо). Така реабілітація насамперед пов'язана із матеріальним відшкодуванням та скасуванням незаконних рішень.

Про реабілітацію йдеться і тоді, коли в ході досудового розслідування (незалежно від того, допущені порушення під час окремих процесуальних дій чи ні) встановлено, що особа, стосовно якої здійснювалося розслідування, не вчиняла кримінального правопорушення. Така реабілітація передбачає відновлення доброго імені особи в суспільстві, а також відшкодування шкоди, заподіяної у зв'язку зі здійсненням досудового розслідування. Саме така реабілітація пов'язана із підставами для закриття кримінального провадження.

Зауважимо, що назва «реабілітуючі підстави», з огляду на викладене, не є точною. Закриття кримінального провадження за такими підставами, як і ухвалення виправдовувального вироку, ще не є реабілітацією. Реабілітацію вважають закінченою після відшкодування майнової, компенсації моральної шкоди та поновлення невинуватої особи

в її правах. Тому доцільніше говорити про підстави, що дають право на реабілітацію. Щоб забезпечити чітке розуміння, уникнути колізій та суперечностей, мінімізувати правову невизначеність, перелік підстав, що дають право на реабілітацію, та наслідків закриття кримінального провадження за цими підставами необхідно визначити у КПК України.

На підставі викладеного вище та методу зворотного виведення можна дійти висновку, які підстави для закриття кримінального провадження потрібно вважати nereабілітуючими.

У спрощеному вигляді nereабілітуючими підставами є ті, які не дають права на реабілітацію, за яких факт настання події кримінального правопорушення не заперечений, склад кримінального правопорушення є та існують докази винуватості відповідних осіб, але внаслідок спеціальної вказівки кримінального чи кримінального процесуального законів ці особи не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. У науковій літературі за цими самими ознаками виділяють ще й так звані «нейтральні (формальні) підстави» [13].

Переважає більшість науковців до реабілітуючих підстав для закриття кримінального провадження зараховують відсутність події кримінального правопорушення (п.1 ч.1 ст. 284 КПК України), відсутність у діянні складу кримінального правопорушення (п.2 ч.1 ст. 284 КПК України), а також не встановлення достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді й вичерпання можливостей для їх отримання (п.3 ч.1 ст. 284 КПК України). Із урахуванням проаналізованих вище наслідків за результатами закриття кримінального провадження за реабілітуючими підставами та підходу законодавця у ст. 2 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», саме у результаті закриття кримінального провадження за п. 1–3 ч. 1 ст. 284 КПК України виникає право на відшкодування завданої шкоди й особу вважають невинуватою у скоєнні кримінального правопорушення.

Логічно, що всі інші підстави для закриття кримінального провадження необхідно зараховувати до nereабілітуючих, тобто таких, що

не зумовлюють виникнення права на відшкодування шкоди, відновлення доброго імені та реабілітацію.

Насамперед потрібно звернути увагу на позицію Колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду в справі № 449/1689/19, яка наголосила, що нереабілітуючі підстави для закриття кримінального провадження означають, що стосовно особи зібрано достатньо доказів для підозри у вчиненні кримінального правопорушення, однак у силу певних обставин кримінальне провадження щодо цієї особи виключається. Зазначена підстава дозволяє суду в більш спрощеній формі завершити кримінальне провадження. У разі згоди особи на завершення кримінального провадження у зазначеній формі, без використання своїх прав на доведення своєї невинуватості у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення, всі процесуальні витрати, понесені органом досудового розслідування та пов'язані з розслідуванням кримінального провадження, повинна відшкодувати саме вона [16].

Водночас Конституційний Суд України ухвалив рішення, зазначивши, що закриття кримінального провадження за підставами, які не реабілітують, фактично передбачає констатацію факту, що особа вчинила кримінальне правопорушення, яке призводить до несприятливих наслідків для неї, зокрема ставить під сумнів її невинуватість. Водночас закриття кримінального провадження без згоди особи обмежує її право на захист від звинувачень у вчиненні дій, які їй інкримінували [21].

Доречно наголосити, що закриття кримінального провадження за нереабілітуючими підставами залишає нез'ясованим питання про доведеність винуватості підозрюваного (обвинуваченого), оскільки, встановивши такі підстави, доказування винуватості припиняється (за винятком проваджень, необхідних для реабілітації померлого), а матеріали досудового розслідування (якщо обставини для закриття виникають на цій стадії) для дослідження до суду не передають (окрім вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності).

У наукових дослідженнях іноді висловлюють думку, що обов'язковою передумовою

для закриття кримінальних проваджень за нереабілітуючими підставами є встановлення винуватості особи у вчиненні злочину, який їй інкримінують [9, с. 98]. З цією позицією важко погодитися, адже твердження про те, що винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення може бути встановлена ухвалою суду чи постановою слідчого, дізнавача або прокурора про закриття кримінального провадження за нереабілітуючими підставами без постановлення обвинувального вироку суду прямо та повністю суперечать нормам Конституції України та КПК України, принаймні у контексті засади презумпції невинуватості та забезпечення доведення вини.

Швидше за все, така позиція спричинена нормативним регулюванням кримінально-правових та кримінальних процесуальних відносин ще «соціалістичного» періоду. Тогочасний кримінальний процес віддзеркалював розвиток розшукової форми кримінального судочинства із додаванням окремих елементів змагальності, що загалом була далекою від сучасних засад кримінального провадження.

Висновки. Беручи до уваги вищевикладене, пропонуємо таке визначення *«нереабілітуючі підстави закриття кримінального провадження»* – це обставини, які передбачені у кримінальному чи кримінальному процесуальному законі та які означають, що зібрано достатньо доказів для того, щоб підозрювати (обвинувачувати) особу у вчиненні кримінального правопорушення чи для доведення цього (або є обґрунтоване припущення про те, що можуть бути зібрані такі докази), однак через наявність певних фактів кримінальне провадження що до цієї особи (інколи стосовно певної події) продовжувати неможливо чи недоречно; за наявності таких підстав спеціально уповноважені державою посадові особи, які законно та в межах своїх повноважень здійснюють досудове розслідування та судовий розгляд кримінального провадження, приймають процесуальне рішення у відповідній формі про закриття кримінального провадження. Закриття кримінального провадження за таких обставин не зумовлює виникнення в підозрюваного та обвинуваченого права на процесуальну реабілітацію, не відновлює доброго імені особи і не є виправданням підозрюваного чи обвинуваченого.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/кримінальний%20процесуальний%20кодекс%20україни>
3. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: з поправками, внесен. відповідно до положень Протоколів № 11 та 14 (з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12 та 13) від 17 серпня 1997 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n289
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 19 жовтня 1973 р. № 2148-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
6. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%96%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8>
7. Біліченко Т. О. Підстави закриття кримінального провадження: поняття, сутність, види. Глобальна організація союзнницького лідерства : електр. вид. 2015. URL: <https://goal-int.org/pidstavi-zakrittya-kriminalnogo-provadhennya-ponyattya-sutnist-vidi/>
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. С. 398.
9. Глобенко Г. І. Закриття кримінальних справ з nereабілітуючих підстав. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2002. Вип. 19. С. 97–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2002_19_24
10. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» від 16.11.2017 р. № 2213-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2213-19#Text>
11. Кримінальний процес України у питаннях та відповідях : навч. посіб. 3-тє вид., переробл. і доповн. / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, О. Ю. Хабло. Харків, 2012. 275 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/kkr/kpr_pitan_vidp.pdf
12. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес : навч. посіб. Київ : Ваіте, 2014. 280 с.
13. Ляш А.О. Закриття кримінального провадження за новим КПК України: деякі питання. *Адвокат*. 2013. № 1(48). С. 25–28.
14. Маляренко В. Т., Вернидубов І. В. Про відмову прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді та її правові наслідки. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 4. С. 31–41.
15. Науковий висновок члена Науково-консультативної ради при Верховному Суді, кандидата юридичних наук Беляневич В.Е. URL: <https://coordynata.com.ua/naukovij-visnovok-sodo-vidskoduvanna-kompensacii-skodifizicnij-osobi-aka-poterpila-vid-kriminalnogo-pravoporushennja-statta-1177-ck>
16. Постанова Колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 2 грудня 2021 р. Справа № 449/1689/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101673844>
17. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 1 лютого 2024 р. Справа № 930/497/23. Провадження № 51-4798км23. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/100109239>
18. Постанова Колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29 вересня 2021 р. Справа № 342/1560/20. Провадження № 51-2331км21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100109239>
19. Постанова Колегії суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 1 лютого 2024 р. Справа № 930/497/23. Провадження № 51-4789км23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116862991>
20. Податковий кодекс України: Закон України від 2.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n12247>
21. Рішення Конституційного Суду України за конституційною скаргою Кротюка О.В. щодо відповідності Конституції України пункту 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України від 9.06.2022 р. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/konstytucijnyy-sud-vyznav-punkt-4-chastyny-pershoyi-statti-284-kryminalnogo-procesualnogo>
22. Словник української мови в 11 т. Т. 3. К. : Наукова думка, 1972. 744 с.